

Itámár Jáoz-Keszt *A különleges dosszié –* *találkozás Avigdor Hameirivel*

Egy kard lógott nagyszüleim nappali szobájának keleti falán, akik egy alföldi mezővárosban éltek a termékeny Magyarországon. A nemzeti trikolorral – piros, fehér és zöld – díszített kard alatt egy kis, bársonyterítővel borított asztal állt, azon pedig egy vastag könyv – egy díszes fotóalbum. Kisfiúként tilos volt a hosszú pengéjű kardhoz nyúlnom, nehogy megvágjam magam, viszont az albumot szabadon lapozgathattam, és álmélkodhattam az őfelsége Ferenc József császár hadseregében kitüntetett katonák fényképein. Ott találkoztam a kitüntetésekkel teleaggatott édesapám fiatalkori fényképével is, első világháborús háttér előtt. Ez a kép különösen érdekelt, mivel gyakran láttam őt, ahogy tisztí egyenruhájába öltözve, (amely hasonló volt a képen láthatóhoz) tartalékos szolgálatra indul. Nagyanyám és nagyapám halála után a fényképalbumot sem láttam többet, így el is felejtkeztem létezéséről. Apám azonban – visszatérő kérésemnek eleget téve – gyakran mesélt a fronton töltött napjairól; a harcokról és a szibériai fogságról. Én pedig, minden egyes alkalommal ittam a szavait.

Már Budapesten – héberül tanuló fiatalemberként – kaptam Avigdor Hameiri: *Hasigaon Hagadol* (A nagy örület) című könyvének egy példányát a tanáromtól, aki ezzel akart kedveskedni nekem. Annak ellenére, hogy még mindig akadtak nehézségeim a folyamatos héber nyelvű olvasással, a szemem megakadt a könyv első oldalán látható képen, amely egy magyar katonatisztet ábrázolt, pontosan ugyanolyan egyenruhában, mint amelyet az apám viselt a nagyszüleim albumában. Minél jobban belemerültem a héber nyelvű regény olvasásába, annál több hasonlóságot véltem felfedezni a két karakter, és sorsuk alakulásában attól függetlenül, hogy mennyire különböző életutat jártak be. Hameiri a cionizmust és Erec Izraelt választotta, míg apám a szocializmus és a magyar patriotizmus mellett állt ki mindaddig, amíg Bergen-belsen-

ben nem találta magát az egész családjával együtt. Nagyon közelinek éreztem magam Hameirihez – a földrajzi és a kulturális távolság ellenére is –, így miután 1951-ben Izraelbe vándoroltam, megszereztem a címét egy aprócska kávézóban, amely a tel-avivi nagy zsinagóga mellett állt, és bejelentkeztem hozzá, Ramat Gan-i lakásába. Azokban a napokban Hameiri szokásává vált abban a kávéházban üldögdélni, és azokkal az új bevándorlókcal beszélgetni, akik szülőhazájából érkeztek, valamelyik tömeges, a Soát követő bevándorlási hullámmal. A kávéház vendégei közül néhányan a költő rajongói voltak, annak ellenére, hogy talán semmit sem olvastak tőle. Ők hívták fel a figyelmemet arra, hogy veszélyes dolog csak úgy, előzetes bejelentés nélkül beesni hozzá, mivel nagyon gyakoriak a hangulatváltozásai. Ugyan mivel bánthatna meg? – gondoltam magamban, hiszen csak egy 17 éves fiatalember kér találkozót egy nála sokkal idősebb, tapasztalt költőtől, hogy megmutathassa neki a héber nyelvben tett kirándulásainak gyümölcsét.

Otthon hívtam fel. A felesége válaszolt, és meg is állapodtunk egy időpontban.

Izgatottan ültem a felé tartó buszon, mintha nemsokára ő döntene sorsomról; ő lenne élet vagy halál ura, már ami a héber irodalmat illeti. Magammal vittem néhány verset, amiket még Magyarországon írtam. Az utcán csodálkozva tapasztaltam, hogy a járókelők közül milyen sokan nem ismerik a nevét. Végül is hosszú keresgélés és bolyongás után megtaláltam a házat. Teljesen tipikus Ramat Gan-i épület volt, igen csak elhanyagolt állapotban. Vettem egy mély lélegzetet és felmentem a másodikra vagy a harmadikra, majd becsöngettem. Nagyon odafigyeltem, hogy a megbeszélrt időpontban érkezem, de odabentről egyetlen hang sem szűrődött ki. Újra és újra csöngettem. Csak a csönd válaszolt. Tekintetem végigsiklott a kopott ajtón, és észrevet-

tem egy köteg papírt, amely rajzszöggel volt az ajtókerethez rögzítve. Mellette pedig egy zsinóron ceruza lógott.

A papírok – jobban mondva a lapok – pontosan félbe voltak vágva. Hideg téli reggel volt, a nyakamon éreztem az erős huzatot. Sietve téptem egyet a lapokból, abban a reményben, hogy majd azokon találok valami útbaigazítást. Hirtenlen vastag, tintával írt betűkkel találtam szembe magam. Közelebb vettem a fecnit és erőlködve olvasni kezdtem: „Schneier durva, mint egy szemeteszsák.” Zavarban voltam. A Zalman Schneier nevet halottam már, és tudtam, hogy ő volt Bialik egyik legközelebbi költőtársa. De mi köze lehet neki ehhez a cetlihez? És mi köze a szitkozódáshoz? Vajon tényleg őrá vonatkozik? Vagy valaki másra? Hiszen ez nem illik egy olyan költőhöz, mint Avigdor Hameiri, aki a magyar cionizmus büszkesége... – gondoltam magamban.

Zsebembe gyűrtem a lapot és lementem. Leültem a ház előtti kerítésre. Éreztem amint langyos, nagy cseppekkel rákezd az eső. Vártam. Nagyjából húsz perc elteltével egy idős nő állt meg velem szemben. Kemény vonásai közt felismerhető volt egykori szépsége. Karján nagy kosarat cipelt, mintha épp a piacról jönne. Barátságosan rám nézett, majd azt mondta: – Te biztos az a fiúcska vagy, akivel megbeszéltem a mai találkozókat Avigdorral!? Otthon van... Itthon van... De miért nem nyit neked ajtót? Erős orosz akcentussal beszélt.

Elvettem tőle a kosarat, és felmentünk a lépcsőn. Az ajtó előtt arról kérdezett, hogy mikor és hogyan érkeztem Izraelbe. Amint beléptünk, felemelte a hangját és bekiáltott: – Avigdor...! Vendéged van...! Hol bujkálsz? A folyosón félhomály uralkodott, a levegőnek könyv- és újságszaga volt. A lakás jobb felén egy erkélyt pillantottam meg, az erkélyen pedig rengeteg galambot; a ház előtt köröztek, időnként le-leszállva a korlátra és a kint lévő asztalra. – Ül le fiú! – utasított Hameiri szinte rám se nézve, miközben magokat szórt a kezében lévő tálkából, a galambok pedig hangosan bűgva sétáltak a karján, sőt a fején is. Az erkély padlója foltos volt a fehér madárürüléktől. Szépen lassan abbahagyta a madáretetést és megtörölte a kezét. Nagy inge eltakarta kerek pocakját, de ennek ellenére feltűnt izmos, kemény testfelépítése, egy Osztrák–Magyar Monarchia korabeli katonatiszt alakja.

– Miért jöttél? – kérdezte egyszerre támadó és lány hangon. Bámultam a széles vállon nyugvó oroszlánfejet, amely pont olyan volt, mint a ké-

pen a könyvben. Képzeletemben a testét beborító tisztí egyenruhát is láttam már. – Nemrég érkeztem Magyarországról... – dadogtam – ...költő vagyok... héberül...

– Költő... héberül... Magyarországról? – ismételte, mint aki jól szórakozik ezen. Eszembe jutott egy rövid vers, amit tőle olvastam. Egy vers, amit körülbelül akkor írhatott, amikor annyi időse volt mint én. Akkor még a magyarok földjén élt.

„A falak azt mondják nekem

A falak azt mondják nekem: arcod sápadttá vált.

A képek rám kacsintanak: Minden emlék hiába.

A könyvek sóhajtanak: Szemed fáradt már.

A füst azt súgja nekem,

A füst azt súgja: mámor, mámor...”

Elkezdtem felmondani a verset.

Kék szemét rám emelte és csak annyit mondott: Na jó!

– Hogy hívnak? – kérdezte kisvártatva. Csak néhány nappal korábban változtattam meg a nevem, és vettem fel új, héber nevet, így még nem éreztem magam teljesen azonosnak vele. Csendben mégis azt válaszoltam: Itámár.

– Szép név – vetette oda félvállról – nem igazán elterjedt a magyar zsidók között. Teljesen összezavarodtam. Szégyelltem elmondani, hogy ezt a nevet csak taláломra választottam, és hogy a szüleim házában Péternek hívnak. Magyarországon egyáltalán nem is kaptam héber nevet (hosszú évekig hittem így!). Mély zavaromban a zsebemben kezdtem kutakodni, a verseket kerestem, amiket neki akartam megmutatni. Papírfecnik hullottak ki, köztük a fura cédula is. Hallgattam. A verseket sehol sem találtam. Természetesen elvesztettem őket a buszon, a nagy tolongásban.

Időközben Hameiri a madarak felé fordult és füttyörészni kezdett nekik.

– Leírhatnék egy verset egy darab papírra... ha kaphatnék egy kis papírt, Hameiri úr!

Szemét a semmibe fúrva úgy szólalt meg, mintha prédikációba kezdene: Nincs értelme... nincs értelme... hiszen egyetlen versből csak akkor lehetne véleményt alkotni, ha az vagy nagyon jó, vagy nagyon rossz lenne.

Közben a felesége szólította, és ő kiment a konyhába.

Amikor visszajött a teraszra, nagyon dühösnek tűnt. Kezében egy újságot lobogtatott: a gazember, az aljas gazember! – motyogta. Majd mérgesen megkérdezte: mit olvastál tőlem? Verse-

ket? Prózát? – Úgy kérdezte, mintha meg se halotta volna a pár perccel korábban fejből felmondott sorokat.

Megemléltetem a *Hasigaon Hagadol* (A nagy örület) című regényét és néhány verset a *Halav Em* (Anyatej) című kötetéből. Kicsit megnyugodott, majd hirtelen újra kitört: Képtelenek megbocsátani, hogy én különbözök tőlük... az aljasok... ez évek óta így megy... csak Bialik... megtalán Uri Cvi Grinberg...

– És Agnon? – kockáztattam meg.

– Agnon? Tudod te mi Agnon?... Agnon egy disznó táleszban... igen egy imasálba csomagolt disznó... a nagy tehetségű színlelő...

– És a fiatalok?

– Talán Aharon Megeď... ő tudja hogyan kell történetet építeni, cselekményt szőni... Bement a nappaliba, a könyvszekrényhez lépett, amelyben sok dosszié is állt. Kihúzta az egyiket, amelyre a KÜLÖNLEGES szó volt írva.

– Ez elviselhetetlen... – suttogta magában. Nézd meg ezt a dossziét – mondta, majd halkabban folytatta. – Nehezükre esik elfogadni a tényt, hogy nélkülem nincs izraeli irodalom... hogy az elsők között voltam, akik felrúgták a héber versmértéket, amikor az askenázból a szefárd dialektusra való áttéréskor... még a szerelmes verseik is... azt se tudják mi az a szerelem... – sóhajtott, majd hozzáfűzte – De én... nincsenek katonáim, akik harcba szállhatnának velük... egy magyar származású héber költőnek nincsenek katonái az izraeli irodalomban. Egymaga a főparancsnok... afféle generális... mivel Magyarország sohasem volt az élő héber kultúra központjában... talán csak Patai József az egyetlen és az ő *Múlt és Jövő* című folyóirata... Erővel a magasba dobta a szekrényből előhozott dossziét.

– Nézd csak! Tudod mi ez? Újságcikkek! Igen! Persze most biztos azt gondolod, hogy ez azoknak a cikkeknek a gyűjteménye, amiket rólam írtak. Nem, és nem fiatal barátom. Ez valami egészen más... Mély hangja mennydörgött a szobában: Ezek azok a cikkek, amelyekben meg kellett volna említeniük a nevem... a cikkek tárgya és témája alapján is... de a tisztelt urak, a cikkek írói, nem tettek így... még az az úr sem... a nagyságos professzor... Németországból... most mindenki örömdádat zeng róla, és körbeudvarolják... ő soha meg sem említ engem... de jól tudja, hogy igazságtalanul bánik velem... Elgondolkodott a szavain, majd halkán, de határozottan kijelentette: Ez tehát egy olyan dosszié, amiből nem valószínű, hogy sok hasonló létezne. Különleges dosszié, igaz?

Hirtelen az órájára pillantott.

– Ne haragudj fiam, de mennem kell. A verseiddel kapcsolatban pedig...ööö..., a lényeg hogy írj, hogy sokat írj, de közben ügyelj a nyelvre, mert a nyelv maga a lélek. A legérzékenyebb szerkezetnél is érzékenyebb a nyelv... a legkisebb figyelmetlenség is végzetes hibát okozhat. Hát ilyen a héber nyelv. Mindennél fontosabb. És soha ne kérdezd hányan olvassák a verseidet... mert ez nem fontos... ez egyáltalán nem fontos a végső elszámolásnál... de emlékezz: hatalmas lelkielő kell, hogy kitarts!

Türelmetlen lett. Felkeltem, hogy elinduljak, pedig még azt is el akartam mesélni neki, hogy az apám is, akár csak ő, tisztként szolgált az első világháborúban, és fogságba is esett... Szibériában volt fogolytáborban... Ki tudja... talán találkoztak... valahol a szibériai pusztaságban. Az ajtóhoz kísért. Nagyon lelombozódtam. Vajon ez a keserűség elválaszthatatlan és elkerülhetetlen része az irodalom világának? Ez lenne az ár, amit minden költő megfizet? Vagy csak ő... Kivételes és viharos temperamentuma miatt... hiszen a könyve a *Hasigaon Hagadol* (A nagy örület), az egyik legsikeresebb a piacon. Az utcán azon gondolkodtam, hogy kár volt eljönni... kár, hogy nem csak egy távoli fényben csillogó, idealizált alakját őrzöm majd meg a szívemben. Mindezek ellenére, továbbra is figyelemmel kísértem munkásságát, könyveit és publikációit. Később aztán fény derült a Zalman Schneiert pocskondiázó cetli titkára is, de csak azután, hogy megjelent Hameiri „Bialik al atar” című könyve. Ott találtam meg a Schneiert érintő sorokat. Egyszerűen csak annyi történt, hogy Hameiri, aki mindig nagy szegénységben élt, spórolt a papírlapokkal, és a jegyzeteit később üzenőcédulának használta fel.

Nagyon elszomorított, amikor az *Új Kelet* című napilapban részletekben megjelentetett önéletrajza félbemaradt, ugyanis a szerkesztő szerint (aki már kora gyermekkorától ismerte őt), az írás egy bizonyos ponton túl, többé nem volt már szavahihető. Legfőképp rejtélyes szerelmi története miatt. (Végül két évvel ezelőtt került nyomtatásba a teljes önéletrajz Magyarországon, a zsidó-magyar irodalmat kutató Kőbányai János úr előszavával és megjegyzéseivel. Ő a *Múlt és Jövő* című folyóirat főszerkesztője is.) Most, ahogy ezen az egykori látogatáson tűnődöm... valójában örülök annak, hogy látogatást tettem a házában... hogy megismertem a valós vagy vélt alapokon nyugvó keserűségét ennek a különleges egyéniségnek... és tanultam egy-két dolgot a köl-

tészet áráról... az árról, amit egy eltántoríthatatlanul a maga útját járó író megfizet.

Később megjelenő műfordításai, olyan magyar költők műveiből, mint Petőfi Sándor és Ady Endre nagy örömet okoztak nekem. Fordításai példaértékűek voltak számomra. Hosszú éveken át nem találkoztunk, úgy emlékszem eltávolodtam tőle, de a hatvanas évek elején újra összefutottunk egy tel-avivi író- és művészklubban, amelyet Miló-nak hívtak, és Israel Kohen vezetete. A klub a Dizengoff tér közelében volt. Arra felé az egyik oldalsó utcában laktunk a szüleimmel. Ez alkalommal is tél volt. Nem örvendett jó egészségnek, de hivalkodó köpönyeget viselt, a fején azzal az európai kalappal, amelyet annyiszor látni a róla készült fényképeken. A klubban színészek olvastak fel a műveiből. Ujjai állandó táncot jártak a botján, amelyre teljes testsúlyával rátámaszkodott. Amikor elmentem előtte és oda-köszöntem neki úgy nézett rám, mintha megpróbálna felidézni valamit.

– Te? Te meg hova tűntél nekem? – kérdezte hirtelen.

Hallgattam.

Az irodalmi műsor befejezése után a közönség lassan szétszéledt a szélrózsa minden irányába. Ő még az ajtóban állt, és a környéket kémlelte. Apám elém jött a Dizengoff tér felől. Elmondtam neki, hogy velünk szemben az ott Avigdor Hameiri, a költő. Apa ránézett. Hameiri egy távoli pontra szegezte tekintetét. Valószínűleg várt valamire, vagy talán csak taxit keresett. Nekem pedig az jutott eszembe, hogy ez a találkozás már megtörténhetett évtizedekkel ezelőtt, a havas szibériai pusztaságban. Két zsidó sors, melyek két teljesen különböző irányba fordultak, és végül mégis találkoznak, ha csak egy röpké pillanatra is. De ez a pillanat hosszú évekig megmarad az emlékezetben. Halkan egy Hameiri-vers szólalt meg a fejemben: „Futtomban kérdezitek: Van cél? – csekély.

Pillanatra megmutatom magam, végigmenni az úton – nincs esély.”

HÉBERBŐL FORDÍTOTTA: BORGULA ANDRÁS

Miriam Neigel-Fleischmann festménye